

Derivaatiokielioppia I: verbijohdokset

Wienin lingvistikongressissa 1977 esitti neuvostoliittolainen tutkija E. A. Zemskaia ajatuksen, että sanakirjoissa ja muissa kielitieteellisissä hakuteoksissa pitäisi jokaisesta kantasanaa esittää sen derivaatio-paradigma, sen sijaan että tyydytään vain ylimalkaisesti viittaamaan deklinaation tai konjugaation tunnusmerkkeihin. Ajatus tuntuu houkuttelevalta, mutta esim. suomen kaltaisen derivaatiokielen osalta sitä olisi mahdoton toteuttaa. Asiaa mutkistaa vielä sekin, että eräät derivaatiopuun oksat — eivätkä välttämättä kaikkein kaukaisimmatkaan — ovat pudonneet puusta ja aloittaneet itsenäisen elämän uutena kantasanaa. Vielä hankalampia ovat kaksikasvoiset johdokset, jotka toisaalta pysyttelevät emäpuun yhteydessä, toisaalta ovat siitä irronneet. Esimerkiksi kelpaa vaikkapa *kantaa*-verbin johdos *kannattaa*: *Pekka kannattaa lautaa harteillaan* ~ *Pekka kannattaa vesien suojelemista*. Kieliopillisten paradigmojen laita on toinen: niiden muodot ja muotosarjat ovat ennakoitavissa, koska niitä tarvitaan syntaktisten funktioiden toteuttamiseen.

Aikoinaan katsottiin grammatikaalisten ja derivaatiosuffiksien eroa juuri lauseenmuodostuksen kannalta: kieliopillisilla suffikseilla on syntaktinen funktio, johdinsuffiksien avulla muodostetaan kielessä ennalta olevista sanoista uusia sanoja. Syvyyskielioppi on kiinnittänyt huomiota siihen, että nämä uudet sanat voivat funktionaalisesti edustaa kantasanalleen aivan vastakkaisia yksiköitä. Mauno Koski puhuu syntaktisesta ja leksikaalisesta derivaatiosta. Edellistä hän on myös sanonut automaattiseksi, koska se tavallaan johtuu ulkoisesta pakosta, lauserakenteen luomista edellytyksistä. Leksikaalinen derivaatio sen sijaan edustaa varsinaista uudelleen luovaa prosessia.

Ennustettavuuden kannalta on ilmeistä, että vain syntaktiset — tai laajemmin ilmaistuna kieliopilliset — johdinsuffiksit tulisivat derivaatioparadigman funktionaaleina kyseeseen. Ne olisivat siten verrattavissa sijapäätteisiin tai verbin persoonatunnuksiin. Aiemmin olen jakanut johdinsuffiksit *muuntajiin* ja *modifioijiin*; Leena Kytömäki on lisensi-

aatintyössään käyttänyt edellisistä *muuttaja*-termiä. Nyt olisin valmis hyödyntämään kaikkia kolmea termiä: *muuttajat* siirtävät kantasanan pääkategoriasta toiseen, siis verbin nominiksi ja päinvastoin, *muuntajat* operoivat pääkategorioiden sisällä: tekevät transitiiivverbistä int-ransitiivin tai substantiivista adjektiivin. On kuitenkin huomattava, että verbikategorioiden sisäisillä muuntajilla on koko lauserakennetta järisyttävä vaikutus, substantiivien ja adjektiivien siirrot jäävät useimmiten niiden keskinäiseksi asiaksi. *Modifioijat* eivät normaalitapauksissa aiheuta kategoriamuutoksia eivätkä erikoistapauksissakaan juuri omaksu muuttajan roolia.

Teoriassa jokainen verbi voidaan muuttaa nominiksi ja varsin usea nomini verbiksi. Kategorioiden välinen ero on merkityksellinen ja yhteydessä lauseiden välisiin suhteisiin. Verbi edustaa lausetta, ja jotta lause voitaisiin upottaa toiseen lauseeseen, se on nominaalistettava. Sen sijaan päinvastainen prosessi, nominin verbiytyminen on hyvin itseriittoinen ilmiö ja vaikuttaa ylhäältä alaspäin: nomini omaksuu verbin ulkoisen hahmon ja toimii omana argumenttinaan. Verbi on lauseessa tarpeellinen vain liikkeelle panevana voimana; vaikutus ja tulokset näkyvät nominin omaksumasta kieliopillisesta muodosta.

Perinnäisesti lauseeseen eli informatiivisesti tyydyttävään ilmaukseen katsotaan kuuluvan kaksi osaa: nominilauseke ja verbilauseke, jotka kumpikin voivat esiintyä teemana tai reemana. Kaksiosainen on kuitenkin oikeastaan vain lause, jossa verbin informatiivinen osuus on vähäinen, siis nominaalipredikaatioon perustuva ilmaus, josta kopula monissa kielissä puuttuu silloin kun sitä ei tarvita moduksen tai tempuksen merkitsemiseen. Myös eksistentiaalilauseessa verbi on vähäilmeinen: se ennakoii tai toistaa lausekkeen nominijäsenen informaatiota. Kun verbi saa itsenäistä merkityssisällystä, siirrytään lauseen kaksijakoisuudesta kolmikantasysteemiin: täydelliseen lauseeseen kuuluu aihe, prosessi ja seuraus. Mikäli nominikantainen verbi prosessin lisäksi vastaa myös aiheesta tai seurauksesta, sen pohjana oleva nomini on säilyttänyt kieliopillisen funktionsa.

Lauseen ytimen katsotaan perustuvan verbin ja sen hallitsemien svasijojen suhteisiin. Näitä ilmentävät verbiin sisältyvän prosessin passiivinen tai aktiivinen osallistuja, statiivinen tai dynaaminen lokaliteetti ja välillisesti myös toiminnan väline eli instrumentti. Derivaatiosuffiksien avulla näistä tulee prosessin ilmentymiä siinä kuin kannattajiakin.¹

¹ Tutkielman tässä ensimmäisessä osassa paneudutaan yksityiskohtaisemmin verbi-johdoksiiin; toinen, nominijohdoksia käsittelevä osa on tarkoitus julkaista vuoden päästä seuraavassa Sananjalassa.

1. Suomessa on muutamia ambivalentteja kantamuotoja, jotka voivat toimia yhtä hyvin nomineina kuin verbeinä. Voidaan katsoa, että nomini tällöin on pystynyt muuttautumaan verbiksi ilman johdinaineksen apua. Tällaisia ovat *tuule-*, *sylke-* ja *tuke-*kannat, joista ensiksi mainittu kuuluu ajatuksellisesti persoonattomiin verbeihin: sen yhteyteen ei voi ajatella erillistä subjektia. Kuitenkin se toimii omana subjektinaan ja sisältää samanlaisen passiivisen toimijan argumentin kuin *tuuli käy*. Jos sen ytimeen sisältyvä perusargumentti voisi tulla pintarakenteessa näkyviin, se ilmenisi subjektina. Toisenlainen on periaatteessa sääverbi *sataa*. Sille ei ole olemassa nominia edustavaa parimuotoa, silti se ei tarvitse erillistä nominiargumenttia, joka tässä tapauksessa nousisi objektina pintaan: *sataa lunta/vettä/rakeita*. Eräät muut sääverbit: *ukkostaa*, *pisaroi*, *salamoii* jne. liittyvät näihin mallitapauksiin siinä että ne eivät tarvitse erillistä nominiargumenttia, mutta toisaalta ne eivät pysty verbiytymään ilman johtimen tukea. Nämä yksipaikkaiset verbit edellyttävät syvärakenteessaan passiivista sijakategoriaa, joka ei tarvitse pinnassa edustusta. Sääverbien lisäksi on pari tilaa ilmaisevaa kanta-verbiä, jotka johtuvat suoraan nominista ilman suffiksien apua; tällaisia ovat ainakin *kuivaa* ja *kylmää*. Kantanomini edustaa niissä lokaalista argumenttia, kaksipaikkaisen verbin ohessa statiivista, kolmipaikkaisen ohessa dynaamista; ne siis edellyttävät lisäargumentteja pintaan.

Leena Kytömäki on lisensiaatintutkielmassaan *Suomen verbijohdosten generointia* parafrasien avulla selviteltyt denominaalisten johdosten kantanomien rooleja. Jokainen johdos edustaa tavallaan upotetta, ja nominin kieliopillinen asema saattaa olla pintarakenteessa toinen kuin syvästruktuurissa. Tässä keskityn vain läpinäkyviin tapauksiin, joissa pintautuminen ei ole muuttanut nominin funktiota, vaan lauseen ydin on selvästi tunnistettavissa.

Syväsjajoista aktiivinen toimija ei pintarakenteen kannalta tule kyseeseen verbijohdoksen kantaan sisältyvänä argumenttina, esim. *Tuomas isännöi Impivaaraa*, missä verbin voi ajatella perustuvan sellaiseen suhteeseen kuin 'toimi isäntänä Impivaarassa' tai edustavan leksikaalista 'piti hallussaan'.

Sellaiset verbit kuin 'paimentaa' tai 'varastaa' eivät ole kieliopillisesti itseriittoisia: *Susi paimentaa laumaa ja varastaa lampaan*. Edellinen ilmaisee tilaa: 'pitää laumaa koossa', ja jälkimmäinen on 'ottaa'-verbin valaisempi synonyymi. Niiden toimijapohjaisuus on semanttisesti ehdollistunut, sillä ne edellyttävät joka tapauksessa erillistä toimijaa tai kokijaa, kohteesta puhumattakaan.

1.1. Nomini esiintyy verbijohdoksensa edustaman prosessin passiivise-

na osallistujana. Malleina tulevat kyseeseen kantaverbit *tuulla* ja *sataa*, joista jälkimmäinen tosin ei tunne identtistä nominiparia, ja niiden funktiotyyppejä edustavat *myrskyää*, *ukkostaa* ja *pisaroi*, joissa kantanomini on helposti havaittavissa. Samaan ryhmään kuuluvat ne kaksi-paikkaiset, jotka tarvitsevat vain toimija-argumenttinsa erillisenä pintaan: *Liisa marjastaa* ja *Pekka sorsastaa*. Johdinsuffiksi ilmentää kahden nominin: *Liisa ~ marja* tai *Pekka ~ sorsa* välistä toimija ~ kohde -suhdetta. Tällainen johdos on vielä tiukasti kiinni derivaattiorungossa. Osittain siitä ovat irrottautuneet ne johdokset, jotka toistavat kantanominin argumentin erillisenä mutta semanttisen riippuvuussuhteensa säilyttäneenä kohde-argumenttina: *Pekka kalastaa mateita*, *Liisa linnustaa sorsia*. Kun Pekka alkaa *kalastaa ääniä*, hän siirtää johdoksen alkuperäisen kantasanan vaikutuskentän ulottumattomiin, jonkin saalistamisen ja keräämisen välimaille.

Kiistattomimmin tähän ryhmään kuuluvat intransitiiviset sääverbit kuten mainitut *ukkostaa*, *myrskyää* ja transitiiviset ”saalistusverbit” *marjastaa*, *sorsastaa* samoin kuin ahdasalaiset ”tuottoverbit” *penikoida*, *porsia* ja *varsoa*, jotka pintarakenteessakin sisältävät oman objektinsa. Etäämmälle derivaatiopuun oksistossa haarautuvat ne lukuisat faktitiivi- tai kausatiivijohdokset, jotka kieliopillisesti elävät jo omaa verbielämänsä. Siirtymäverbejä ovat sellaiset kuin *kalastaa* tai *sienestää*, jotka toisinaan esiintyvät itseriittoisina, toisinaan erillisen objektin ohella: *Pekka sienestää tatteja ja linnustaa teeriä*. Näissä erillinen objekti vain tarkentaa kantanominin informaatiota; *kalastaa*, kuten mainittiin, on siirtynyt myös metaforiseen käyttöön: *kalastaa silakoita ja kansansuosiota*. Siten *kalastaa* on tavallaan verbisempi kuin *marjastaa*, koska siinä suffiksin ja kantanominin suhde on kiinteämpi. Verbi *ennustaa* saattaa vielä olla itseriittoinen (*Hän ennustaa* = ’lausuu ennustuksen’), mutta *Hän lunastaa* ei nykykielessä enää merkitse ’antaa lunnaita’, vaan vaatii aina erillisen objektin. Tähän ensimmäiseen ryhmään kuuluvat siis sellaiset intransitiivijohdokset, jotka eivät edellytä erillistä subjektia, ja sellaiset transitiivijohdokset, jotka eivät edellytä erillistä objektia. Samaan joukkoon voidaan lukea myös ne tapaukset, jolloin erillinen objekti vain toistaa tai täsmentää johdoksen kantanomia eli kuuluu sen merkityskenttään: *Äiti leipoo leipää/torttuja/sämpylöitä*. (Tosin koulu ehkä leipoo ylioppilaita.)

Oman ryhmänsä muodostavat ne verbijohdokset, jotka pintarakenteessa esiintyvät tavallaan kaksiobjektisina: ne suuntaavat toimintansa sekä kantanominiinsa että ulkopuoliseen kohteeseen, jota edustaa objektivoitunut lokaali-ilmaus: *Kynä lävisti paperin*. *Liisa kuori päärynän*. *Taiteilija kehysti taulun*. Syvärakenteen kannaltahan kynä teki reiän paperiin, Liisa otti kuoren päärynästä ja taiteilija teki tauluunsa kehukset.

1.2 Nomini edustaa verbijohdoksensa statiivista lokaaliargumenttia. Pintakieliopin kannalta voi selittää verbijohdoksen sisältävän oman tilanilmauksensa tai edustavan nominaalipredikaation verbiytymistä. Kantasanana on useimmiten adjektiivi, mutta substantiivikin voi tulla kysymykseen: *Niitty viheriöi. Ilta hämärtaa. Taivas ruskottaa. Pekka jänistää* ('käyttäytyy jäniksen tavoin'). *Pensas kukkii* ('on kukassa' tai 'pensaassa on kukkia', jolloin lokaali-ilmaus nousee subjektivoituneena pintaan ja nomini edustaa edellistä prosessinalaista suhdetta). *Suutani kuivaa, jalkojani kylmää* on esimerkkinä nominikannan välittömästä verbiytymisestä.

1.3 Nomini edustaa verbijohdoksensa dynaamista lokaaliargumenttia. Kyseinen verbi on kaksi- tai kolmipaikkainen, ja koska se ilmaisee identifioidun tai identifioimattoman tekijän aiheuttamaa muutosta, sitä voi nimittää kausatiiviseksi (mikä nimitys loogisesti kuuluu yhtä hyvin intransitiivi- ja refleksiivi- kuin transitiiviverbeillekin). Intransitiiviverbien osalta selvästi dynaaminen on translatiivijohdin *ne*, joka liittyy nimenomaan adjektiiveihin ja saa silloin komparatiivisen merkityskomponentin: *Ilta pimenee, polku kapenee, tunnelma paranee* ('polku on leveä ja tulee vähemmän leveäksi' tai 'polku on kapea ja tulee vielä kapeammaksi'). Komparatiivisuus puuttuu toisesta yleisestä translatiivisuffiksista, joka edustaa monifunktioista TA-johdinta: *Puu lahoaa, turmelus leviää, ovi aukeaa*. Transitiiviset muuntajat tekevät näistä verbeistä kolmipaikkaisia: *ne + TA pimentää, parantaa; T(A) + TA lahottaa, levittää*. Kolmipaikkaisina esiintyvät myös dynaamiset kantanonimin verbiytymät: *Tuuli kuivaa suun, vesi kylmää jalat*.

Intransitiivisista kausatiiveista tehdään helposti transitiivisia ja transitiiveista näköjään yhtä helposti intransitiiveja. Erittäin yleisiä ovat sekundaariset, jopa tertiaariset translatiivisuffiksit: TA + U *kallistuu, varmistuu, nöyrtyy*; TTA + U *helpottuu, täytyy*; U + TA + U *vaikeutuu, ruhjoutuu*; i + TA + U *autioituu, vakavoituu*; *ne + TA + U parantuu, kaventuu*. On ilmeistä, että nämä suffiksit funktionaalisesti liittyvät suoraan nominiin käymättä läpi transitiivisuusastetta, esim. *kankea ~ kangistaa ~ kangistuu*; joskus näyttää olevan rinnakkaiskehitystä kuten *nöyrtyä ~ nöyryyttää, vaikeutua ~ vaikeuttaa*. Sellaista verbiä kuin *nurmettua* (*Polku nurmettuu*) voidaan pitää *nurmettaa*-verbien edelleen johdannaisena, joka vuorostaan olisi lähtöisin *nurmeta*-verbistä, ennen kuin päästään *nurmi*-nominiin. Siitä huolimatta prosessi koetaan suoraan kantanominiin johtavana identifioimattoman tekijän aiheuttamana ilmiönä. Näennäisen mielettömällä piirilekillä intransitiivisesta transitiiviseksi ja taas takaisin saattaa olla oma merkitysfunktionensa, esim. *paranee ~ parantaa ~ parantuu*.

Alkuperäinen translatiivisuus on modifioidumpaa mutta samalla abstraktisempaa kuin tertiaarinen: *Ilma paranee*, mutta ei *parannu*, potilaan tila sekä *paranee* että *parantuu* — jälkimmäisessä tapauksessa jopa terveyteen saakka! Johtimista voi vielä todeta, että kun TA- ja TTA-suffiksit voivat olla statiivisia yhtä hyvin kuin dynaamisiakin, U on näissä yhteyksissä selvästi dynaaminen: *Ilta hämärtää ~ Ilta hämärtyy*.

Erityisesti on huomattava AISE, jota yleensä pidetään sekundaarisena deverbiaalisena suffiksina mutta joka translatiivisena on funktionaalisesti denominaalinen: *valkaista/valaista, halkaista, ilmaista*. Jälkimmäisissä esimerkeissä ajateltava pohjanomini on latiivimuotoinen (*ilmi, halki*), mistä johtimen merkitys selittyy. Erikoista on, että tämän tyyppin derivaatioparadigmassa kausatiivisuus edeltää passiivisuutta: *halkaisee ~ halkaistuu*.

1.4 Nomini edustaa verbijohdoksensa instrumentaalista argumenttia. Tällöin on aina kyseessä kolmipaikkainen predikaatio, jossa välineen ohella esiintyvät toimija ja kohde: *Pekka harjasi vaatteensa ja kampasi tukkansa. Liisa sahaa puut ja haravoi heinät*. Näissä nomini on merkitykseltään sellainen, että se sopii toiminnan instrumentiksi.

Instrumentatiivargumentin suhde verbiin eroaa muiden syväsjojen edustamista. Se on ulkokohtainen ja ilmauksen kolmikantaisuuden kannalta välttämätön vain jos kyseessä on yleistoteamus kuten *Armeija marssii vatsallaan*. Itse asiassa tavan ja keinon adverbiaali on verbin yksityismäärite samalla tavoin kuin attribuutti on nominin. Niinpä johdokset *Pekka harjasi vaatteensa ja kampasi tukkansa* voitaisiin tulkita lokaali-ilmauksen objektivoitumisen pohjalta samoin kuin edellä *Kynä lävisti paperin*, siis *Pekka käytti harjaa vaatteisiinsa ja kampa tukkaansa* yhtä hyvin kuin *Pekka käsitteli tukkaansa kammalla*.

1.5. Kuten edellä olevasta selviää, johdinsuffiksit eivät ole eriytyneet vain jonkin määräfunktion kannattajiksi. Yleisin denominaalisena esiintyvä suffiksi on TA, joka useimmiten tekee nominikannastaan prosessinsa kohteen, mutta saattaa esiintyä myös välineen ja dynaamisen tai statiivisen tilan ilmaisimena. Lauri Hakulinen antaa teoksessaan *Suomen kielen rakenne ja kehitys* (neljäs painos 287) kyseisestä suffiksista seuraavan määritelmän: ”kausatiivinen, faktitiivinen, instruktiiivinen tai instrumentatiivinen, joskus essentiaalinen, sensiiivinen tai privatiivinen”. Tälle monipuoliselle suffiksille tekee seuraa Oi-suffiksi *i*- ja *o*-variantteineen. Selvästi lokeroitunut on *ne*, joka edustaa kaksipaikkaista dynaamista lokaalipredikaatiota. Semanttiset ja pragmaattiset tekijät viime kädessä määräävät sen, mitä argumenttia nomini

johdoksensa kannalta kussakin tilanteessa ja lauseyhteydessä edustaa. Erityisen selvästi tämä ilmenee instrumentaaliargumentin määrittymisestä. *Pekka kalastaa ahvenia* ei voi kantasanan merkityksen vuoksi edustaa välineargumentin verbiytymistä, mutta *Pekka onkii ahvenia* edustaa. Edellisessä esimerkissä kantanomini ei enää esiinny verbijohdoksensa argumenttina; se on kieliopillisesti siitä irtaantunut mutta semanttisesti yhä yhteydessä derivaatio-oksansa.

1.6 Verbiprosessin hallitsemien argumenttien mukaan johdosten edellyttämät ydinilmaisut voidaan jaotella seuraavasti:

A. Verbin kantanomini edustaa passiivista osallistujaa.

Tuulee, sataa, salamoii ja ukkostaa.

Pekka sorsastaa ja Liisa ravustaa.

B. Verbin kantanomini edustaa tila-argumenttia.

Ba. Statiivinen tila.

Puutarha kukoistaa.

Tuomas isännöi Impivaaraa.

Bb. Dynaaminen tila.

Vieraat vähenevät ja pidot paranevat.

Kylmä kangistaa jäsenet.

C. Verbin kantanomini edustaa instrumentatiivargumenttia.

Isä lapioi pihamaan puhtaaksi.

A-kohtaan kuuluvat tapaukset ovat harvinaisia, B- ja C-kohtiin kuuluvat usein tulokinnanvaraisia. Paradigmaattisimpana derivaatio-systeemi liittyy Bb-kohdan adjektiiveihin, jotka eri suffiksien avulla ilmaisevat semanttisen merkityksensä edellyttämään tilaan joutumista tai saattamista.

Edellä esitetty luettelo ei tietenkään kata kuin murto-osan nominipohjaisten verbijohdosten derivaatiovaihteluista. Vertaukset, metaforat ja personifikaatiot ynnä muut semanttiset ilmiöt ja tyylliseikat antavat oman värinsä kokonaiskuvaan. Yleisimpiä verbiprosesseja kuten olemista, tekemistä ja sanomista voidaan kuvata mitä moninaisimmin vivahtein — nominipohjaiset verbit ovat tässä suhteessa verbipohjaisia ilmeikkäämpiä. Esim. johdinaines (P)U voi esiintyä aivan erilaisissa tehtävissä: *Retkeilijät yöpyivät teltassa* ('olivat yötä, viettivät yön'). *Eukko noitui prinssin sammakoksi* ('teki taikakeinoin').

Kun nominista kerran on tehty verbi, johdos alistuu yleiseen verbin muuntautumiserutiiniin. Mielenkiintoista on, että johdinsuffiksien funktionaalista epämääräisyydestä huolimatta johdokset kantaverbien tavoin ovat joko transitiivisia, jolloin niistä voidaan sekundaareina esiintyvien verbisuffiksien avulla tehdä intransitiivisia/refleksiivisiä, tai intransitiivisia, jotka vuorostaan voidaan muuntaa transitiiveiksi.

Toisin sanoen: nominipohjaiset verbijohdokset soluttautuvat verbikantojen rinnalle samoihin muuntumis- ja modifikaatioprosesseihin, esim. *nousee ~ nostaa ~ nostautuu ~ nostattaa ~ nostauttaa; alenee ~ alentaa ~ alentuu ~ alentautuu ~ alennuttaa*.

2. Derivaatioparadigman toteutuminen edellyttää ennustettavuutta: on tiedettävä, minkälaisia johdoksia kustakin kantasanasta voi muodostaa. Verbien suhteen tilanne on selkeämpi kuin nominien; kuuluuhan joukko deverbaalisia nominimuotoja jo verbin konjugaatioparadigmaankin. Samoin verbin deverbaaliset johdokset ovat kantaverbin semanttisen sisällyksen perusteella ennakoitavissa.

2.1 Verbikannat eivät tietenkään esiinny omana argumenttinaan kuten nominit, mutta deverbaalisina esiintyvillä verbisuffikseilla on paljon selkeämpi ja yhtenäisempi kieliopillinen funktio kuin denominaalisilla. Kantaverbien semantiikka heijastuu johdoksiin; kieliopillisilta suhteiltaan kantaverbit jakaantuvat intransitiiveihin, transitiiveihin ja refleksiiveihin. Intransitiiviverbit edellyttävät vain yhtä nominiargumenttia, prosessin passiivista osallistujaa eli kohdetta, transitiiviverbeihin liittyy kohteen ohella toimija tai kokija, refleksiiviverbeissä toimija ja kohde ovat samastuneet. (*Lumi sulaa. Kissa juo maitoa. Koira juoksee paikalle.*) Tosin sama kantaverbi voi esiintyä eri funktioissa syntaktisten ja pragmaattisten tekijöiden mukaan (ks. Kangasmaa—Minn, Verbien piiloderivaatiosta, *Sananjalka* 19), mutta muuntajasuffiksien esiintyminen antaa viitteen kantaverbin peruslaadusta. Tämän mukaan intransitiiviverbiin ei pitäisi liittyä passiivijohdinta eikä transitiiviverbiin aktiivisuffiksia. On kuitenkin myös kategoriansisäistä muuntumisprosessia. Muuntajasuffiksit, joiden ainesosina ovat primaarijohtimet (P)U ja (T)TA, viittaavat kaikki vallitsevassa tilassa tapahtuvaan muutokseen. Niinpä statiivisesta intransitiiviverbistä voidaan tehdä passiivijohtimen avulla dynaaminen (*elää ~ elpyä*) ja epätoiminnallisesta transitiiviverbistä transitiivisuffiksin avulla kausatiivinen (*nähdä ~ näyttää, kokea ~ koettaa*, vrt. Leena Kytömäki, Kuratiivikausatiivit, *Rakenteita* 139). Kausatiivisuus edellyttää toiminnallista päällekkäis-predikaatiota; verbiin sisältyy prosessin ohella myös sen aiheuttaja. Kausatiivisuus ei välttämättä rajoitu vain transitiiviverbeihin tai johtimiin, esim. *vierittäytyä* lienee yhtä hyvin kausatiivinen kuin *vierittää*, ja tietysti voi järkeillä, että passiivinen *sulaa* edellyttää sekin aiheuttajaa, vaikka identifioimatonta. Muuntajasuffikseissa kuitenkin transitiivisuus ja kausatiivisuus lyövät yksiin, niin että passiivisten ja refleksiivisten muuntajien lisäksi on syytä puhua transitiivis-kausatiivisista muuntajista, jotka yhdessä muodostavat toimija —

kohde -akselin muuntumisasteikon. Esimerkiksi intransitiiviverbin muuntumisparadigmasta sopikoon vaikka *elää ~ elpyä ~ eläytyä ~ elättää* ja taas toiminnallisen transitiiiviverbin suhteista *heittää ~ heittäytyä ~ heittäytyä*. Lisäksi systeemiin tulee sekundaarisena kuratiivijohdos *heitättää, eläyttää*, joka kuuluu kaikkien faktitiivis-resultatiivisten verbien yhteyteen: *poltattaa, kannatuttaa*; yhtään kantaverbiä sen sijaan ei voi määritellä kuratiiviseksi. Kausatiivisuuden ja kuratiivisuuden raja on epämääräinen, sillä kuratiivit voidaan perustellusti semanttiselta kannalta lukea kausatiiveihin (vrt. Hakulinen—Karlsson, *Nykysuomen lauseoppia* 242). Derivaatiokieliopissa kuratiivit kuitenkin erottautuvat omaksi ryhmäkseen: kun kausatiivit ilmaisevat toimijaa, kuratiivit ovat toimeenpanijan osassa. Kuratiivisuuteen sisältyy eräänlainen välillisyyden aspekti. Voisi todeta, että kuratiivisuudella on deverbaalisten verbijohdosten hierarkiassa vastaavanlainen asema kuin instrumentatiiviargumentilla denominaaleista puhuttaessa. Toinen asia on sitten, että eräissä johdosasteikoissa transitiivis-kausatiivinen ja kuratiivinen muuntuja sulautuvat yhteen ja että erällä verbeillä on kaksikin vapaina variantteina esiintyvää kuratiivijohdosta.

Verbien derivaatioparadigmaan vaikuttaa siis neljä pystysuorassa tasossa ilmenevää muuntuja, joista yhtä edustaa kanta- tai lähtömuoto ja yhtä — kuratiivisuutta — aina johdos. Ihannetapauksissa kaikilla muuntajilla on oma morfeemiedustajansa kuten *peittää ~ peittyä ~ peittäytyä ~ peitättää*, mutta usein passiivisuus ja refleksiivisyys samoin kuin transitiivisuus ja kuratiivisuus päätyvät yhteisedustukseen. Niinpä jokin joukko voi *jakaantua* pienempiin yksikköihin sekä passiivisesti että oma-aloitteisesti ja tukkeja voi *uittaa* henkilökohtaisesti tai välikäsien avustuksella.

Pinnanalaisen derivaation vaikutuksesta sama kantaverbi voi soveltaa erilaisiin piirrekehyksiin ja saada useitakin derivaatioparadigmoja. Niinpä transitiiivisen, toiminnallisen *ajaa*-verbin refleksiivis-passiivinen johdos kuuluu *ajautua* mutta sen passiivisen, statiivisen kumppanin (*Sormea ajaa märälle*) *ajettua*. Transitiiivinen muutosverbi *saattaa* jäljittyy käytöltään obsoliittiin refleksiiviseen *saada*-verbin varianttiin (*Saatan sinut asemalle, kun ilta saa*), lisänä vielä kuvassa modaalinen tilaverbi (*Juna saattaa myöhästyä*). Alakategorioiden epämääräisyys näkyy mm. siinä, että *kantaa*-verbin statiivisesta muunnoksesta (*Pihlaja kantaa marjoja*) tulee johdos *kannattaa* silloin kun sen merkityksensä on 'pitää pystyssä'. Kuratiivinen *kannattaa* kuten sen rinnakkaismuoto *kannatuttaa* palautuu suoraan lähtöverbiin: *Hän kannatti/kannatutti itsensä joka päivä senaattiin*. Lisäksi *kannattaa* esiintyy leksikaalistuneena: *Kannatan vesien suojelua* tai *Minun ei kannata edes yrittää*.

Johdokset ovat siten sidoksissa sekä kantaverbin että johtimen semantiikkaan. Primaarijohtimet (P)U ja TA voidaan leimata passiivi- ja transitiiivojohtimiksi — tosin (P)U voi esiintyä selvästi refleksiivisenäkin — ja yhdyssuffiksit U + T(A) + U ja Vn + TA + U nimenomaan refleksiivisiksi samoin kuin yhdyssuffiksit TTA + TTA ja U + TTA kuratiivisiksi. Hankaluutta tuottaa suffiksi TTA, joka kyllä voidaan selittää intransitiivi- ja epätoiminnallisiin transitiiiviverbeihin liittyessään kausatiiviksi ja toiminnallisiin transitiiiviverbeihin liittyessään kuratiiviksi, mutta sen paradigmaattiset lähisuhteet eivät aina ole yksiselitteiset. Jos kantaverbi on intransitiivinen, sen TTA-johdosta voi sanoa kausatiiviksi, ja UTTA toimii kausatiivijohdoksen, ei kantaverbin kuratiivina, esim. *palaa* ~ *polttaa* 'panna palamaan' ~ *polttattaa* 'panna polttamaan'. Tavallaan *polttaa* on irrottautunut derivaatiopuusta, tai ainakin *polttattaa* on pelkästään siihen oksistuva verso. Epätoiminnallisiin transitiiiviverbeihin liittyessään TTA voi aiheuttaa monitulkintaisuutta. *Pojat naurattivat tyttöjä* ilmeisesti sisältää kausatiivijohdoksen, mutta kausatiivisuus voi olla tarkoittamatonta — eikä välttämättä toiminnallista — siinä kuin tarkoituksellistakin.

2.2 Seuraavassa esitän eräiden tyyppillisten intransitiivisten, refleksiivisten ja transitiiivisten kantaverbien muuntautumisparadigmoja. On huomattava, että jotkin verbit eivät saa muuntautumissuffikseja lainkaan, esim. *jaksaa*, *kalvaa*, *kestää*, *kiistää*, *kiittää*, *myydä*, *niellä*, *nuolla*, *päteä*, *sietää*; statiivisten intransitiiviverbien ohella joukkoon mahtuu toiminnallisiakin kuten *myydä*.

Intransitiiviverbejä

Tilaverbi: elää ~ elpyä ~ eläytyä ~ elättää ~ (elätyttää)

Muutosverbi: sulaa ~ sulautua ~ sulattaa ~ (sulattautua ~ sulatuttaa)

Sulkeissa olevat johdokset ovat transitiiivis-kausatiivisen johdoksen edelleenjohdannaisia.

Refleksiiviverbejä

kulkea ~ kulkeutua ~ kuljettaa ~ (kuljetuttaa)

juosta ~ juoksettua ~ juoksettaa ~ juoksuttaa

Viimeksi mainitun verbin kahdesta transitiiivijohdoksesta toinen, kausatiivinen, palautuu passiiviseen *juoksettua*-johdokseen, toinen, kuratiivissävyinen taas refleksiiviseen kantaverbiin.

Transitiiviverbejä

Epätoiminnallisia:

imeä ~ imeytyä ~ imettää ~ (imetyttää)

nähdä ~ näkyä ~ näyttää ~ (näyttäytyä)

pitää ~ pitäytyä ~ pidättää ~ (pidätyttää)

Näiden kantaverbien epätoiminnallisuus ilmenee siinäkin, että niiden kausatiivit saavat toiminnallisten transitiiiviverbien derivaatiokaavaan kuuluvia edelleenjohdannaisia.

Toiminnallisia transitiivikantoja:

jauhaa ~ jauhautua ~ jauhattaa
           jauhaantua jauhatuttaa
                           jauhaannuttaa

kaataa ~ kaatua ~ kaatautua ~ kaadattaa
   kaadatuttaa

pukea ~ pukeutua ~ puettaa
                           puetuttaa

vetää ~ vetäytyä ~ vedättää
                           vedätyttää

Toiminnallisiin transitiiviverbeihin pohjautuville kuratiiveille on ominaista vapaina variantteina esiintyvä kaksimuotoisuus (Leena Kytömäki mt. 149). Kuten edellä selvisi, epätoiminnallisilla pitkä kuratiivi on kausatiivijohdoksen edelleenjohdannainen eikä suorassa yhteydessä kantaverbiin.

Denominaaliset johdokset, kuten aikaisemmin on viitattu, sovittautuvat samaan muuntautumisasiin:

pimetä ~ pimentää ~ pimentyä ~ pimennyttää

kukkia ~ kukittaa ~ kukittautua

tervata ~ tervaantua ~ tervaannuttaa

päittää ~ päätyä ~ päätättää

Myös modifioitunut verbivartalo, jonka pystysuora sidonnaisuus käy ilmi lähtöverbistä, mukaantuu samaan isiin:

istua ~ istuutua ~ istuttaa

varjella ~ varjeltua ~ varjeluttaa

(elää) ~ elähtää ~ elähdyttää

Listoista tulisi tavattoman pitkiä, mutta ne eivät muuttaisi derivaatioparadigman yleiskuvaa, joka muuntajasuffiksien osalta voidaan kiittää seuraavasti:

A. Verbivartalot, sekä kantaverbit että johdokset, ovat syntaksilta esiintymiltään intransitiivisia, refleksiivisiä tai transitiivisia, mikä ilmenee kohde- ja toimija-argumenttien keskinäisinä suhteina. Lokaalisilta suhteiltaan ne ovat staattisia tilaverbejä tai dynaamisia muutosverbejä.

B. Muuntajasuffiksit voidaan eritellä seuraavasti:

(P)U	passiivinen (painua) tai refleksiivinen (kääntyä)
TA	transitiivinen (päästää)
U + TA + U	refleksiivinen (heittäytyä) tai passiivinen (kulkeutua)
$\bar{V}$ + N + TA + U	passiivinen (tuleentua)
TTA	kausatiivis-transitiivinen (lopettaa) tai kuratiivinen (luettaa, vedättää)
TTA + TTA	kuratiivinen (syötättää, teetättää)

U + TTA	kausatiivinen (kuuluttaa) tai kuratiivinen (ajeluttaa)
TTA + U + TTA	kuratiivinen (puetuttaa)
$\bar{V}$ + N + TA + U + TTA	kuratiivinen (tuleennuttaa)

C. Muuntajasuffiksit vaikuttavat pystysuoraan, ts. toimivat kohde—toimija -akselilla tehden intransitiiviverbeistä refleksiivisiä tai transitiivisiä, refleksiiviverbeistä intransitiiveja tai transitiiveja ja transitiiviverbeistä intransitiiveja, refleksiiveja tai kausatiivis-transitiiveja. Kausatiivitransitiivit, sekä kantaverbit että johdokset, voidaan lisäksi tehdä kuratiivisiksi sekundaarisen muutosprosessin avulla.

Muuntajasuffiksit voivat toisinaan esiintyä myös kategoriansisäisinä lokaalisina muuntajina tehden esim. intransitiivisista tilaverbeistä muutosverbejä: *joutaa* ~ *joutua*, tai kuten edellä ilmeni, epätoiminnallisista transitiiviverbeistä kausatiiveja: *nauraa* ~ *naurattaa*.

Kaikissa muuntautumiskategorioissa on derivaatiopuusta irrottuneita leksikaalistuneita muotoja. Leksikaalistuminen koskee tällöin nimenomaan lähtöverbiä ja sen ja suffiksin keskinäistä suhdetta; suffiksin kieliopillinen kategoria sen sijaan säilyy, niin että U-loppuisen johtimen avulla muodostuneet verbit ovat passiivisia tai refleksiivisiä, (T)TA-loppuisen johtimen avulla syntyneet transitiivisia. Erityisen runsaasti leksikaalistumia on kausatiivien joukossa. Tällainen johdos ei enää tarkoita lähtöverbin ilmaiseman prosessin aiheuttamista, esim. *menettää*, joka on merkitykseltään epätoiminnallinen samoin kuin vastaavasti johtunut *kadottaa*. Sellaiset johdokset kuin *luottaa* tai *voittaa* ovat jo kokonaan irrottautuneet derivaatorungosta, *saattaa* ja *koettaa* ovat kaksiselitteisiä. Useilla muillakin kausatiivijohdoksilla on sekä derivaatioparadigmaan kuuluva että siitä enemmän tai vähemmän loitonnut merkitys- ja/tai muotovariantti: *lähettää* ~ *lähdettää*, *uittaa* ~ *ujuttaa*. Refleksiivi- tai passiivijohdosten leksikaalistumia ovat taas *luopua*, *syöpyä*, *juopua*, *lyöttäytyä*, *tuleentua*.

3. Pystysuoraan vaikuttavien muuntajien lisäksi verbien derivaatioparadigmaan kuuluu vaakasuoratasossa eli aspektin tai tekemisen laadun alueella vaihtelevia modifioijia. Aspektiltaan verbi voi olla perfektiivinen tai imperfektiivinen: perfektiivinen ilmaus tarkastelee tilannetta kokonaisuutena, ulkoapäin, imperfektiivinen näkökohta sisäistyy itse tilanteeseen (vrt. Eeva Kangasmaa-Minn, Verbien sisäisestä aspektista, *Sananjalka* 20). Joissakin tapauksissa perfektiivisyys tai imperfektiivisyys sisältyy verbin perusmerkitykseen, mutta useimmiten aspektivas-takohtaisuudet ilmenevät verbin kehyspiirteistä, niistä nominikategori-oiista, joiden ohella verbi propositiotasolla esiintyy.

Aspektiin vaikuttavat sekä lokaalisen että perusargumentin muoto- vaihtelut, edellisten osalta tila- ja muutosverbin vastakohtaisuus, jäl- kimmäisten osalta nimenomaan objektisanan jaottomuus tai jaolli- suus. Aiemmassa artikkelissani (*Sananjalka* 20) olen ryhmittänyt kan- taverbit hienojakoisiin tyypeihin niiden aspektisuhteiden perusteella; tässä tyydyn karkeampaan jaotteluun.

A. Yksiaspektiset verbit.

A.1. Luontaisesti imperfektiiviset verbit, jotka ilmaisevat jatkuvaa, statiivista tilaa tai tilannetta: *elää, luulla, tuntea*.

A.2. Luontaisesti perfektiiviset verbit, jotka ilmaisevat alkavaa tai het- keen puristautunutta dynaamista prosessia: *kuolla, alkaa, antaa*. Ryh- män transitiiiverbeille on ominaista, että ne eivät positiivisessa ilmai- sussa saa jaotonta partiaaliobjektia: *Löysin vettä ~ Löysin lähteen*.

B. Kaksiaspektiset verbit, jotka soveltuvat sekä imperfektiivistä että perfektiivistä aspektia kuvastaviin kehyspiirteisiin: *lentää, ajaa: Ajan lampaan/lammasta/lampaat/lampaita karsinaan*.

Verbin kuvaukseen kuuluu myös verbiprosessin laatu, sellaiset piir- teet kuin kesto, toisto, ainutkertaisuus. Luontaisesti ainutkertaisia ovat laadultaan esimerkiksi kantaverbit *särkeä, kuolla*, toistuvia *ho- kea, kulkea*, jatkuvia *elää, kantaa*. Päällekkäispredikaatiot ja objekti- nominin sija- ja numerusvaihtelut voivat muuttaa verbiprosessin laa- tua: *Isä iski naulan seinään ~ iski naulaa seinään ~ iski nauvoja sei- nään*, joista ensimmäinen esimerkki on verbiprosessin kannalta semel- faktiivinen, toinen kohteen kannalta iteratiivinen ja kolmas ainakin toimijan mutta kenties myös kohteiden kannalta samoin iteratiivinen. Aspektiltaan ensimmäinen ilmaus on perfektiivinen, toinen imperfek- tiivinen ja kolmas neutraali.

Yllä olevasta selviää, että suomen kielessä aspekti ja verbiprosessin laatu ovat toisiinsa nivoutuneet, ja tämä näkyy myös modifioijasuffik- sien funktioista. Varsinaisia aspektisuffiksejahan suomessa ei ole, mut- ta eräät modifioijat ovat luontaisesti perfektiivisiä, toiset taas luontai- sesti imperfektiivisiä. Kalevi Wiik on kahdessa artikkelissaan (*Virittäjä* 1975 ja *Rakenteita* 1978) yksityiskohtaisesti ja valaisevasti käsitellyt modifioijasuffikseja niiden kvalitatiivisen funktion kannalta; tässä kiinnitän päähuomion niiden aspektiin vaikuttaviin ominaisuuksiin.

3.1. Perfektiiviset modifioijat.

3.1.1. Perfektiiviset modifioijat AHTA ja AISE, jotka ovat laadultaan momentaanis-inkoatiivisia. Suffiksijonossa niiden paikka on lähinnä

verbikantaa, ennen mahdollista passiivis-refleksiivistä muuntajasuffiksia: *seisahtaa* ~ *seisahtua* ~ *seisahduttaa*. Kuten Wiik toteaa (*Rakenteita* 165—), ne eivät liity merkitykseltään momentaanisiin tai inkoatiivisiin — siis luontaisesti perfektiivisiin — verbeihin eivätkä sellaisiin luontaisesti imperfektiivisiin verbeihin, jotka ilmaisevat jatkuvaa tunnetta tai olotilaa. (Huomaa kumminkin *kimmota* ~ *kimmahtaa* ja *elää* ~ *elähtää*.) Luonteenomaisimmin ne liimaantuvat liikettä ilmaisevaan verbikantaan ja tekevät liikkeestä äkkijyrkän tai hetkellisen: *vierrä* ~ *vierähtää*, *purra* ~ *puraista*. Kuten Wiik huomauttaa, ne eivät siedä edellään muuta derivaatioainesta, eikä sen vuoksi usealla ole selvää kantaverbiä, vaan rinnakkaisderivatiivi: *tempoa* ~ *tempaista*, *karjua* ~ *karjaista/karjahtaa*. Karkeasti jaotellen AHTA liittyy intransitiiviseen, AISE transitiiviseen kantaverbiin, mutta säännöstä näyttää olevan runsaasti poikkeuksia, jotka siis siirtäisivät kyseiset suffiksit muuntajien ryhmään. Pantakoon merkille sellaiset tapaukset kuin *valaa* ~ *valahtaa* tai *nauraa* ~ *naurahtaa*. Tällöin johdos ei kuitenkaan ole jäljitettävissä transitiiviverbiin vaan sen pinnanalaiseen intransitiiviversioon. Sanotaan sekä transitiivisesti *nauroin asiaa* että intransitiivisesti *nauroin asialle* mutta vain *naurahdin asialle*. Toisaalta *kääntäistä* ja *käännähtää* ovat odotuksenmukaisesti jakaneet transitiivisen ja intransitiivisen funktion. Yleensä AISE ei ole niinkään selväpiirteinen kuin kumppaninsa. Wiik selittää eräät intransitiiviset AISE-tapaukset kuten *kiljaisee* vs. *kiljahtaa*, *ärjaisee* vs. *ärjähtää* tahallisuussäännön avulla. Tämä lähentää niitä refleksiiviverbeihin, jotka neutraalin argumentin ohella sisältävät ergatiivisuuden piirteen ja siten sijoittuvat intransitiivisten ja transitiivisten verbien välimaille. Epätoiminnalliseen transitiiviverbiin liittyvä AISE ei välttämättä tee johdoksesta momentaanista. Tosin *imaista* voitaneen selittää siten, mutta *lukaista* on pikemminkin deminutiivinen tai sattumanvarainen frekventatiivijohdos tavoin. Eräät AISE-johdokset, kuten edellä on esitetty, taas kuuluvat funktionaalisesti denominaalisten verbien joukkoon; *halkaista* ja *ilmaista* saattavat olla momentaanisia merkitykseltään, mutta tuskin *valkaista/valaista*.

3.1.2. Perfektiiviset modifioijat STU ja HTU. Näitä sanotaan usein translatiivisiksi, ja historiallisesti ne lienevätkin denominaalisesta derivaatiosta lainattuja (Lauri Hakulinen, *Suomen kielen rakenne ja kehitys* 275, 277). Mutta translatiivisinakin ne ilmaisevat kehityksen alkamista ja tekevät tilaverbistä muutosverbin, imperfektiivisestä perfektiivisen: *pelätä* ~ *pelästyä*, *kujua* ~ *kuihtua*. Erikoisasemassa ovat *menestyä* ja *menestyä*, jotka ovat jo varhain leksikaalistuneet kumpikin taholleen. Suoranaisia kantamuotoja tälle tyyppille ei ole kielestä tun-

nistettävissä; rinnakkaismuotoineen ne voivat polveutua jostakin unohtuneesta nominista. Niiden aspektiin vaikuttava funktio on kuitenkin ilmeinen, ja ne voivat liittyä tilaverbeihin, joita AHTA ja AISE kaihtavat.

Useimmissa tapauksissa momentaaniset ja inkoatiiviset johdokset edustavat jo kuivuneen derivaatorungon elinkelpoisia versoja, ja niiden edelleenjohdannaisina syntyvät verbit ovat lukumäärältään rajallisia. Intransitiivisesta momentaanis-inkoatiivisesta verbistä yleensä johdattuu kausatiivinen: *pysähtyä ~ pysähdyttää, pelästyä ~ pelästyttää*, mutta transitiivinen AISE-tyyppi ei refleksiivisty (*valkaista ~ valkaistua* ei ole momentaaninen). Myös vaakuoraan vaikuttavien muuntajien suhteen AHTA-tyyppi on muita vastaanottavaisempi: *pysähdellä, karjhdella*. Kokonaisuutta ajatellen ryhmän yleinen rigoristisuus ja vähälukuisuus lienee vaikuttanut siihen, että leksikaalistumia on perin niukalti, edellä mainitut *menehtyä* ja *menestyä* ainoina itsestään tarjoutuvina esimerkkeinä.

3.2. Imperfektiiviset modifioijat. Koska imperfektiivinen aspekti edellyttää jatkuvuutta ja sisäistä näkökulmaa, kyseiset suffiksit ikään kuin venyttävät verbin kestoaikaa: ne ovat duratiivisia. Duratiivisuutta voi edelleen modifioida monin tavoin. Verbin prosessi voi olla yhtäjaksoisena kestävä, kontinuaatiivista, tai se voi koostua toistuvista duratiivisista tai jopa momentaanisista prosesseista. Tässä tarkoitan iteratiivisella prosessilla tasaisesti toistuvaa ja frekventatiivisella epätasaista, sattumanvaraista. Wiik pitää artikkelissaan Suomen frekventatiivi ja kontinuaatiivi (*Virittäjä* 1975) iteratiivisuutta kontinuaatiivisuutena ja korostaa, että frekventatiivisuuden ytimenä on sattumanvaraisuus eikä epätasaisuus. Totta on, että yhtäjaksoisen ja tasaisena toistuvan prosessin ero riippuu kantaverbin merkityksestä: statiivisen verbin johdos on kontinuaatiivinen, dynaamisen iteratiivinen: *seisoa, istua, vierä, hyppiä, oppia*. Iteratiivis-kontinuaatiiviset johdokset ovat sitä paitsi funktionaalisesti rinnastettavissa kantaverbeihin, ja vain harvalla on kielessä tunnistettava johtamaton lähtömuoto (*vierä ~ vierrä, painia ~ painaa, pohtia ~ pohtaa*). Wiik on edellä mainitussa artikkelissaan perusteellisesti selvittänyt kontinuaatiivisten ja frekventatiivisten suffiksien esiintymisehdot ja semanttiset eroavuudet, jotka ovat ilmeisesti toisiinsa sidoksissa. Aspektinäkökulmasta kaikki kyseiset suffiksit muodostavat yhtenäisen ryhmän: ne tuottavat olennaisesti imperfektiivisiä verbijohdoksia.

3.3. Iteratiivis-kontinuaatiiviset suffiksit I ja O eivät aiheuta mitään vaikeuksia. Ne muodostavat kivetymä, joihin voidaan soveltaa pysty-

suoraan vaikuttavia muuntajia kuten kantaverbeihin: *vieriä ~ vierittää ~ vierityttää, etsiä ~ etsiä ~ etsityttää*. Myös L-suffiksi saattaa esiintyä joskus affektittomana kontinuaatiivina: *huuhdella, katella, suojella* (Wiik mt. 156) lähinnä fonologisista näkökohdista riippuen. Voisi vielä huomauttaa, että kun mainitut esimerkkiverbit ovat lähtöisin obsoliitista kantasanaista, niiden iteratiivisista rinnakkaismuodoista voidaan joissain tapauksissa saada frekventatiivijohdos: *suojailla, huuhtoilla*.

3.4. Frekventatiivijohtimet modifioivat tyypillisesti verbiprosessin laatua. Niiden aiheuttama sattumanvarainen tai vähättelevä sävy on verrattavissa deminutiivisten nominisuffiksien funktioon. Yleisin frekventatiivisuffiksi on L joko yksinään tai muihin kietoutuneena, lisäksi tulevat SK ~ KS, NT ja I, jotka aina esiintyvät sekundaaristen suffiksikasumiensa osina. Kuten edellä huomautin, jopa AISE saattaa sisältää vähättelevän sivumerkityksen: *lukaista, kääntäistä, puraista*, mutta tällöin on kyseessä perfektiivinen deminutiivi ja semifaktiivinen verbiprosessi. Frekventatiivijohdokset sen sijaan ilmaisevat kestävä, yhtäjaksoista tai toistuvaa, mutta epätasaista ja päämäärätöntä prosessia: *kulkea ~ kuljeksiä ~ kuljeskella/kuljetella, heittää ~ heitellä ~ heiteskellä/heitätellä, myydä ~ myyskennellä*.

Frekventatiivisuffiksilla on erittäin laaja mutta kuitenkin rajallinen distribuutio. Tutkimistani 120 kantaverbistä (Kangasmaa-Minn, *Sananjalka* 19 ja 20) on 47 sellaista, joilla ei Nykysuomen sanakirjan mukaan ole lainkaan frekventatiivijohdoksia (vaikka tuntuisi täysin mahdolliselta useistakin sellainen muodostaa). Niiden joukossa on tilaverbejä: *jäädä, kestää, kytä, päteä, soida*; epätoiminnallisia transitiiiverbejä: *kuulla, nähdä, potea, saada, sietää, suoda, tukea*; passiivisia muutosverbejä: *kasvaa, kuivaa, kylmää, sulaa*; momentaanisia tai yleensä semifaktiivisia intransitiivi- tai transitiiiverbejä: *alkaa, päästä, syöstä, särkeä, sulkea*; näiden kaikkien osalta frekventatiivijohdosten puuttuminen voi aiheutua semanttisista syistä. Äänteelliset syyt ovat vaikuttamassa eräiden yksitavuisien verbikantojen frekventatiivivieroksuntaan: (*jäädä*), *naida, luoda, puida, tuoda, viedä*; sanakirja tosin tuntee sellaisetkin erikoisuudet kuin *juoskennella* ja *syöskennellä* sekä tietysti *käyskennellä, myyskennellä* ja *uiskennellä*. Selittämätöntä sen sijaan on, etteivät toiminnalliset verbikannat kuten *jauhaa, koskea, kitkeä, lypsää, piestä* saa frekventatiivijohdoksia. Yleisesti nimitään näyttää siltä, että frekventatiivisuffiksien esiintymiseen pätee sama tahallisuussääntö kuin AISE-suffiksiin: kummatkin edellyttävät tietoista, jopa affektipitoista osallistumista verbiprosessiin. Tämän valossa ei ole odottamatonta, että kausatiivijohdokset kautta linjan omak-

svat frekventatiivisuffikseja: *nostella, kasvatella, kuljetella, saatella, uitella*. Yleensä frekventatiivisuffiksien paikka on muuntajasuffiksien jäljessä. Poikkeuksen muodostavat kuitenkin sellaiset tyypit kuin *ajelehtia, heittelehtiä*, joissa frekventatiivivartaloon liittyy aivan ”uusi” refleksiivinen muuntajasuffiksi HT.

Frekventatiivijohdosten luonteesta seuraa, että niiden joukossa on erittäin runsaasti leksikaalistumia. Sellaisia ovat jo edellä mainitut *huuhdella, katsella, suojella*; lisäksi *kannella, palella, tapella, raadella, teeskennellä*, joihin ei välttämättä sisälly mitään omaehtoista (*palella*) tai sattumanvaraista (*raadella, tapella*). Ne ovat siten rinnastettavissa kantaverbiin ja edustavat derivaatiopuun pudonnaisia omine johdosparadigmoineen. Erityisen yleisiä ovat kausatiivijohdosten frekventatiivipudonnaiset: *menetellä, ajatella*, jotka ovat irrottautuneet edellisestä derivaatioasteestaankin (*menettää* on sekun kantaverbistään harhaantunut).

3.5. Seuraavassa taulukossa luetellaan kokoavasti eri tyyppisiä edustavien verbien derivaatioparadigmoja. Kantaverbit on luettelossa osoitettu lihavoinnilla ja leksikaalistumat kursivoinnilla.

elättää eläytyä elää	elätyttää	elätellä <i>elehtiä</i> elellä ~ eleksiä	elähdyttää elähtää
kuljettaa kulkea kulkeutua	kuljetuttaa	kuljetella kuljeskella ~ kuljeksia	
imettää imeä	imetyttää	imeskellä ~ imeksiä	imaista
peitetyttää peittättää peittää peittäytyä peittyä		peitellä	
kannatuttaa kannattaa kantaa kantaautua	<i>kannattaa</i>	kannatella <i>kannella</i> ~ kanneksia	
polttaa palaa	poltattaa	<i>palella</i> paleltaa paleltua	

itketyttää itkettää itkeä	itkettyä	itkeskellä ~ itkeksiä	itkaista ~ itkahtaa
pudottaa pudota	pudotuttaa pudottautua	pudotella putoilla	
herättää herätä	herätyttää	herätellä heräillä	
seisotuttaa seisottaa seisoa		seisotella seisoksella ~ seisoksia	seisahtaa ~ seisahtua
parantaa parata	parantua	parannella	
kuivattaa kuivata kuivettua kuiveta kuivaa		kuivailta	kuivahtaa

4. Edellisestä tarkastelusta selviää, että derivaatioparadigman ennustettavuus on eittämätön mutta epämääräinen. Ensinnäkin useista nomineista muttei suinkaan kaikista voidaan tehdä verbi siten, että nominin syntaktinen funktio ilmaistaan johdinsuffiksin avulla. Kyseeseen tulevat kuitenkin vain kohde- ja lokaaliargumentit sekä ulkokohtaisena instrumentatiivi; toimijaa eli pintarakenteen subjektia voidaan ilmaista vain taivutus-, ei johdinsuffiksin avulla. Denominaalinen verbi siirtyy sen jälkeen deverbaalisten derivaatioparadigmaan.

Deverbaalinen derivaatio toimii kahdensuuntaisena: toimija—kohde -argumenttien muuntelu tuo prosessiin passiivi-, refleksiivi- ja kausatiivisuffiksit ja ulkokohtaisena kuratiivimuuntajan. Verbin aspektia ja kvalitatiivia taas säätelevät luonteeltaan perfektiiviset tai imperfektiiviset modifioijasuffiksit, joihin liittyy illokutionaalista, affektipitoista ainesta.

Kaikilla derivaatioasteilla ja -vaiheilla johdos saattaa irrottautua lähimmästä oksastaan ja aloittaa uuden kasvun leksikaalistuneena, kantaverbiin verrattavana yksikkönä, jolla on oma derivaatioparadigmansa ja mahdollisesti omat leksikaalistumansa.

EEVA KANGASMAA-MINN: *Towards a grammar of derivation. I Verb derivatives.*

At the Twelfth International Congress of Linguists in Vienna (1977) a tentative suggestion was made by the Soviet scholar E. A. Zemskaya, that dictionaries and other reference books should contain derivational as well as grammatical paradigms of the words included. The idea might be valuable, but could also be highly misleading in the case of languages like Finnish which are exceptionally rich in affixes.

Traditionally, grammatical suffixes in Finnish are supposed to show the syntactical function of the word in question, whereas derivational suffixes are used to make new words from those already existing. The latter are thus lexically conditioned. From a transformational point of view, however, derivation suffixes quite often go back to a grammatical relation, such as *actor* — *goal*, *process* — *patiens* etc., which is revealed in the deep structure of the polymorphemic surface word. Alongside this automatic derivation there exists a purely lexical type of word formation, a naming and renaming of concepts and processes in the language.

The concept of an automatic derivation would imply that the root word goes through a process of suffixation which is predictable, and governed by a given set of rules. In the case of Finnish words, this is correct to a certain extent. The majority of nouns can be made into verbs with the help of the appropriate suffixes, and vice versa. But there are exceptions, some of them predictable, some again inexplicable. At all stages of derivation, a word may drop out from the logical pattern and begin an independent existence as a new root word.

The purpose of the present paper is to study the grammatical functions of the derivational elements revealed in the relation between the stem and the suffix as well as in the overall syntactic pattern of the utterance in question. Verb and noun derivatives are discussed separately, which is in accordance with the fact that verbs and nouns — in spite of slight overlapping — represent two separate categories in Finnish. It is also advisable to make a distinction between denominal and deverbal occurrences of the suffixes, although there may be no difference in the phonemic shape of the derivative suffixes or in the syntactic behaviour of the derived words thus produced. The difference, of course, lies in the deep relations between the word stem and the suffix.

1. Denominal verb derivatives

The root noun has a grammatical relation to the verb derived from it, a relation comparable to that of a verb to a deep structure case category. The relation may be broken or modified so that the noun stem does not function as an argument to the derivative as a whole. Thus the derived verb *linnostaa* contains an 'object' — *lintu* 'bird' — of the verb 'to catch birds', but *lunastaa* 'to redeem' derived from *lunnas* 'ransom' is not a self-sufficient verb but requires an outside argument: *lunastaa pantti* 'to redeem a pledge'.

Nouns representing a passive argument to their respective verb derivatives assume the surface function of a subject or an object: *Myrskyää, ukkostaa ja salamoï* 'The storm rages, the thunder rumbles, the lightning flashes' or *Liisa marjastaa ja Pekka sorsastaa* 'Liza is picking berries and Peter is shooting ducks'. Partial lexicalization is represented by words such as *kalastaa* 'to fish' since one may fish for a certain species: *kalastaa haukia* 'to fish for pike', or even *kalastaa ääniä* 'to fish for votes'.

The noun may sometimes represent a stative argument to its derivative verb. In the case of a stative relation, the result is a verb based on nominal predication: *Niitty viheriöi* 'The meadow is green.' A denominal verb derivative based on a dynamic local argument expresses a change caused by an identified or an unidentified factor. As an example of a dynamic intransitive denominal verb derivative we may take the type with the suffix *ne*, which includes a comparative sub-meaning: *Polku kapenee* 'The path gets narrow(er)',

ilta pimenee 'the evening gets dark(er).' An added suffix TA results in dynamic transitive verbs: *Pilvi pimentää auringon* 'The cloud obscures the sun.'

If the noun represents an instrumentative argument to its verb derivative the ensuing verb is always transitive and presupposes a separate object as well as a subject: *Pekka harjasi takkinsa ja kampasi tukkansa* 'Peter brushed his jacket and combed his hair' (harja 'brush', kampa 'comb').

2. Deverbal verb derivatives

Deverbal verb derivatives follow a pattern which appears to be paradigmatically more definite than that of their denominal counterparts. Very often the derivatives are predictable on the basis of the semantic content of the verb root in question. The verb roots are divided into intransitive, transitive and reflexive types. Intransitive verb roots presuppose only a single argument: a passive object to the process in question; transitive verbs require in addition an active participant, whereas reflexive roots combine both actor and object. With the help of an appropriate suffix, intransitive verbs may be changed into transitive/reflexive, transitive verbs into intransitive/reflexive and reflexive into intransitive/transitive, and vice versa: *peittää* 'to cover' ~ *peittyä* 'to get covered' ~ *peittäytyä* 'to cover oneself'; *kulkea* 'to walk' ~ *kuljettaa* 'to transport' ~ *kulkeutua* 'to drift'; *elää* 'to live' ~ *elättää* 'to support' ~ *eläytyä* 'to enter into the spirit of...'. As can be seen from the examples, the same suffix may sometimes be reflexive (*peittäytyä*), sometimes intransitive (*kulkeutua*). The suffixes TA and TTA, however, are almost always transitive, whereas the element U indicates an intransitive element. Both the U and the (T)TA indicate a change in the underlying verb process and may therefore be called transformers. The reflexive very often shows a combination of the two, UTU, which thus represents a secondary transformer suffix. The transitive transformers may be called causative suffixes and they may occur after a non-active transitive verb root as well as after an intransitive one. The causatives again can be made into curative verbs with the help of a series of secondary suffixes, the last in the series being TTA: TTA, TTA + TTA, U + TTA: *peittää* 'to make (somebody) cover (something)', *kuljetuttaa* 'to make (somebody) transport (something)', *eläyttää* 'to make (somebody) support (somebody)'. Thus the transformers function in four different vertical levels: intransitive (passive), reflexive, causative and curative; sometimes they occur intermingled: *nousta* 'to rise', *nostaa* 'to raise', *nostattaa* 'to make rise, to make (somebody) raise (something)'.

There are some verb roots which do not take any transformer suffixes; these are stative intransitive verbs such as *jaksaa* 'to have strength enough to', *pätedä* 'to be good enough to'.

3. Aspect relations and verb derivatives

In addition to the vertical transformers, the derivation paradigms of verbs include horizontally-effective modifying suffixes, which have an influence on the aspect or *Aktionsart* of the verb. A verb may have an imperfective or a perfective aspect, reflected in its frame features, in the co-occurrence of the noun categories adhering to it. Thus the aspect is reflected in the case forms of the noun categories dependent on the verb and especially in the conception of divisibility versus indivisibility apparent in the subject/object component. In addition to the inherently imperfective or perfective verbs, there are a number of neutral types, which may potentially occur in both functions. In Finnish, aspect and *Aktionsart* are generally intertwined, which is reflected in the functions of the modifying verb suffixes. In spite of the absence of actual aspect suffixes some of the modifiers may be called inherently perfective, others again inherently imperfective. Among the first-mentioned are the momentary or inchoative AHTA and AISE, the former indicating an involuntary, the latter a voluntary action (Kalevi Wiik, *Rakenteita* 1978): (*sei-*

soa) ~ *seisahtaa* 'to stand ~ to stop', *purra* ~ *puraista* 'to bit ~ to nip'. Imperfective modifiers again indicate an iterative and/or frequentative action. The most common among these are ELE, which often contains a diminutive sub-function: *puhua* ~ *puhella* 'to talk ~ to chatter', and SKE ~ KSE always in conjunction with another iterative: *kulkea* ~ *kuljeksia/kuljeskella* 'to walk ~ to walk around'.

Especially derivatives based on the causative TA and the frequentative ELE show a great tendency towards lexicalization: they form new words without an underlying modification, and very often occur in sequence: *mennä* 'to go' ~ *menettää* 'to lose' ~ *meneillä* 'to act. Here we have a transition from reflexive to transitive and back to reflexive, with functions which do not follow the general vertical or horizontal derivation patterns.

